

ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ТЕОРІЄЮ ЕФЕКТИВНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті проведено інтегральну оцінку конкурентоспроможності підприємства за теорією ефективної конкуренції.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, оцінка конкурентоспроможності, методи оцінювання конкурентоспроможності підприємства, інтегральна оцінка, теорія ефективної конкуренції.

Abstract

The article conducts an integrated assessment of the competitiveness of enterprise according to the theory of effective competition.

Keywords: competition, competitiveness, assessment of competitiveness, methods of assessing the competitiveness of enterprise, integral assessment, theory of effective competition.

Вступ

Ефективність функціонування суб'єкта господарювання, зокрема його здатність відповідати високим вимогам ринку, а також якість задоволення споживчого попиту є найголовнішими чинниками, що визначають конкурентоспроможність суб'єкта господарювання на ринку. У той же час конкурентоспроможність в умовах ринкової економіки безпосередньо впливає здатність суб'єктів господарювання як до процвітання, так і до виживання тих хто програє в конкурентній боротьбі. Саме тому посилення конкурентної боротьби спонукає суб'єктів господарювання шукати нові підходи до формування конкурентної стратегії розвитку. Також за умов високої конкуренції, розвинутих методів конкурентної боротьби, динаміки споживчих уподобань великої актуальності набуває оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства як головної складової його розвитку.

Значну увагу дослідженню методичних аспектів оцінки конкурентоспроможності загалом та конкурентоспроможності підприємств, зокрема, приділено у наукових працях зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема: М. Портера, В. В. Зянька, В. М. Кобелева, В. І. Болтенка та ін.

Метою дослідження є здійснення інтегральної оцінки конкурентоспроможності підприємства за теорією ефективної конкуренції.

Виклад основних результатів дослідження

Сьогодні конкуренція виступає однією із найголовніших складових функціонування системи ринкового господарства. Термін «конкуренція» (з лат. *concurrentia*) означає суперництво, тобто змагання між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг за кращі умови виробництва, залучення більшої кількості споживачів і, відповідно, отримання максимального доходу в короткостроковому або довгостроковому періодах [1].

Спроможність підприємства до конкуренції називається його конкурентоспроможністю. Це поняття ввів відомий американський економіст, визнаний фахівець у сфері вивчення економічної конкуренції Майкл Портер у своїй праці «Стратегія конкуренції», в якій він розглядає конкурентоспроможність як сукупність певних конкурентних переваг об'єкта серед аналогічних на ринку [2].

Вихідним моментом системи забезпечення належного рівня конкурентоспроможності суб'єкта господарювання є оцінка її рівня. Будь-яке підприємство має знати, в якій мірі воно є конкурентоспроможним відносно інших суб'єктів господарювання, тому що високий рівень конкурентоспроможності є гарантом отримання високих економічних показників, а також забезпечує йому виживання в умовах конкурентної боротьби.

Сьогодні одним із найефективніших методів, який використовується для оцінки конкурентоспроможності підприємства є метод, заснований на теорії ефективної конкуренції. В основі цього методу є оцінка чотирьох групових показників або критеріїв конкурентоспроможності з подальшим розрахунком інтегрального показника [3]. Саме цю методику використаємо для оцінки рівня конкурентоспроможності ПрАТ «Карлсберг Україна» за 2018-2019 роки.

Перша група показників визначає ефективність виробничої діяльності підприємства. До цієї групи належать показники, які характеризують ефективність управління виробничим процесом: економічність виробничих витрат, раціональність експлуатації основних засобів, досконалість технології виготовлення товару, організацію праці на виробництві (табл. 1).

Таблиця 1 – Конкурентоспроможність за показниками ефективності виробничої діяльності (ЕП) за 2018-2019 рр.

Назва показника	Роль показника	Формула розрахунку показника	Рівень показника в ПрАТ «Карлсберг Україна»	
			2018 рік	2019 рік
Витрати на одиницю продукції	Представляє ефективність витрат при виробництві продукції	$V = \text{повна собівартість продукції} / \text{обсяг виробництва продукції}$	0,55	0,56
Фондовіддача	Визначає ефективність використання виробничих фондів	$\Phi = \text{обсяг виробництва продукції} / \text{вартість основних засобів}$	5,89	6,13
Рентабельність реалізованої продукції	Характеризує ступінь прибутковості продукції	$R_p = \text{валовий прибуток} / \text{повна собівартість продукції} * 100\%$	53,80	56,84
Продуктивність праці	Відображає ефективність організації виробництва та використання робочої сили	$P_p = \text{обсяг виробництва продукції} / \text{середньорічна кількість працівників}$	7 534,24	7 743,01

Друга група показників відображає фінансовий стан підприємства. Вона включає в себе сукупність показників, які відображають ефективність управління оборотними коштами підприємства: коефіцієнти автономії, платоспроможності підприємства та оборотності оборотних коштів (табл. 2).

Таблиця 2 – Конкурентоспроможність за показниками фінансового стану підприємства (ФП) за 2018-2019 рр.

Назва показника	Роль показника	Формула розрахунку показника	Рівень показника в ПрАТ «Карлсберг Україна»	
			2018 рік	2019 рік
Коефіцієнт автономії	Характеризує незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування	$K_a = \text{власний капітал} / \text{загальна вартість капіталу}$	0,65	0,64
Коефіцієнт платоспроможності	Характеризує здатність підприємства виконувати фінансові зобов'язання	$K_p = \text{власний капітал} / \text{загальні зобов'язання}$	1,82	1,75
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	Аналізує ефективність використання оборотних коштів	$K_o = \text{виручка від реалізації} / \text{оборотні кошти}$	3,09	3,41

До третьої групи входять показники, за допомогою яких можна отримати уявлення про ефективність управління збутом та просуванням товару на ринку завдяки засобам реклами та стимулювання, зокрема коефіцієнти: рентабельності продаж, затовареності готовою продукцією та завантаження виробничих потужностей (табл. 3).

Наступний етап – оцінка конкурентоспроможності продукції підприємства з врахуванням рівня її якості. На якість харчових продуктів впливають такі показники, як: сировина; технологія виробництва; тара і пакувальні матеріали.

Таблиця 3 – Конкурентоспроможність за показниками збуту продукції підприємства (ЕЗ) за 2018-2019 рр.

Назва показника	Роль показника	Формула розрахунку показника	Рівень показника в ПрАТ «Карлсберг Україна»	
			2018 рік	2019 рік
Рентабельність продаж	Характеризує прибутковість підприємства на ринку, а також правильність встановлення ціни	$R_{\Pi} = \frac{\text{чистий прибуток від реалізації}}{\text{чистий дохід}} \cdot 100\%$	21,77	17,03
Коефіцієнт затовареності готовою продукцією	Показує ступінь затовареності готовою продукцією	$K_z = \frac{\text{обсяг нереалізованої продукції}}{\text{чистий дохід}}$	0,031	0,033
Коефіцієнт завантаження виробничих потужностей	Характеризує ділову активність підприємства, ефективність роботи служби збуту	$K_m = \frac{\text{обсяг виробництва продукції}}{\text{виробнича потужність}}$	0,85	0,86

Для оцінювання якості пива застосовують бальну систему оцінки якості, сутність якої полягає в тому, що кожному показнику якості товару присвоюється певна кількість балів (у даному випадку за власною суб'єктивною оцінкою). Оцінка якості продукції здійснюється за 2018-2019 роки. Варто відзначити, що сировина на досліджуваному нами підприємстві є стабільною, при цьому технологія виробництва, тара і пакувальні матеріали зазнали радикальних змін дещо раніше і за вказані роки також є стабільними величинами. Оскільки сьогодні ПрАТ «Карлсберг Україна» займає велику частку на українському ринку пива і знаходиться на лідерських позиціях, тому всі показники можна прийняти за одиницю, як стандарт по галузі, виходячи з природніх об'єктивних умов, техніко-технологічних новацій та маркетингових зусиль підприємства. При такому підході ваговий вплив кожного показника математично не є значущим.

Оцінювання продукції ПрАТ «Карлсберг Україна» наведено у таблиці 4.

Таблиця 4 – Оцінка продукції ПрАТ «Карлсберг Україна»

Показники	Оцінка
Сировина	1
Технологія виробництва	1
Тара і пакувальні матеріали	1

Для визначення інтегрального показника конкурентоспроможності за 2018-2019 рр. розрахуємо:

1. Критерій ефективності виробничої діяльності за формулою [4]:

$$E_B = 0,31B + 0,19\Phi + 0,40R_{\Pi} + 0,10\Pi, \quad (1)$$

де B – відносний показник витрат виробництва на одиницю продукції; Φ – відносний показник фондovіддачі; R_{Π} – відносний показник рентабельності продукції; Π – відносний показник продуктивності праці; 0,31; 0,19; 0,40; 0,10 – коефіцієнти вагомості показників.

$$2018 \text{ рік: } E_B = 0,31 \cdot 0,55 + 0,19 \cdot 5,89 + 0,40 \cdot 53,80 + 0,10 \cdot 7534,24 = 776,23;$$

$$2019 \text{ рік: } E_B = 0,31 \cdot 0,56 + 0,19 \cdot 6,13 + 0,40 \cdot 56,84 + 0,10 \cdot 7743,01 = 798,38.$$

2. Критерій фінансового стану діяльності підприємства за формулою [4]:

$$\Phi_{\Pi} = 0,29K_A + 0,20K_{\Pi} + 0,15K_{Ob}, \quad (2)$$

де K_A – відносний показник автономії підприємства; K_{Π} – відносний показник платоспроможності підприємства; K_{Ob} – відносний показник оборотності оборотних коштів; 0,29; 0,20; 0,15 – коефіцієнти вагомості показників.

$$2018 \text{ рік: } \Phi_{\Pi} = 0,29 \cdot 0,65 + 0,20 \cdot 1,82 + 0,15 \cdot 3,09 = 1,02;$$

$$2019 \text{ рік: } \Phi_{\Pi} = 0,29 \cdot 0,64 + 0,20 \cdot 1,75 + 0,15 \cdot 3,41 = 1,05.$$

3. Критерій ефективності організації збуту і просування товару за формулою [3]:

$$E_3 = 0,37P_{\Pi} + 0,29K_{ЗАТ} + 0,21K_{ЗВП}, \quad (3)$$

де P_{Π} – відносний показник рентабельності продажів; $K_{ЗАТ}$ – відносний показник затовареності готовою продукцією; $K_{ЗВП}$ – відносний показник завантаження виробничих потужностей; 0,37; 0,29; 0,21 – коефіцієнти вагомості показників.

$$2018 \text{ рік: } E_3 = 0,37 \cdot 21,77 + 0,29 \cdot 0,0031 + 0,21 \cdot 0,85 = 8,23;$$

$$2019 \text{ рік: } E_3 = 0,37 \cdot 17,03 + 0,29 \cdot 0,0033 + 0,21 \cdot 0,86 = 6,48.$$

4. Коефіцієнт конкурентоспроможності за формулою [4]:

$$ККП = 0,15E_B + 0,29\Phi_{\Pi} + 0,23E_3 + 0,33K_T, \quad (4)$$

де E_B – значення критерію ефективності виробничої діяльності підприємства; Φ_{Π} – значення критерію фінансового стану підприємства; E_3 – значення критерію ефективності організації збуту і просування товару на ринку; K_T – значення критерію конкурентоспроможності товару; 0,15; 0,29; 0,23; 0,33 – коефіцієнти вагомості критеріїв.

$$2018 \text{ рік: } K_{КП} = 0,15 \cdot 776,23 + 0,29 \cdot 1,02 + 0,23 \cdot 8,23 + 0,33 \cdot 1 = 118,95;$$

$$2019 \text{ рік: } K_{КП} = 0,15 \cdot 798,38 + 0,29 \cdot 1,05 + 0,23 \cdot 6,48 + 0,33 \cdot 1 = 121,88.$$

Отримані значення узагальнюємо у таблицю 5.

Таблиця 5 – Значення та відхилення інтегрального показника конкурентоспроможності ПрАТ «Карлсберг Україна»

Показник	Значення		Відхилення	
	2018 рік	2019 рік	Абсолютне	Відносне, %
Ефективність виробничої діяльності	776,23	798,38	22,15	2,85
Фінансовий стан підприємства	1,02	1,05	0,03	2,94
Ефективність організації збуту товару	8,23	6,48	-1,75	-21,26
Якість товару	1	1	0	0
Інтегральний показник конкурентоспроможності	118,95	121,88	2,93	2,46

Таким чином, на підставі отриманих результатів можна стверджувати, що динаміка інтегрального показника конкурентоспроможності ПрАТ «Карлсберг Україна» впродовж 2018-2019 років є позитивною, оскільки у 2019 році порівняно із 2018 роком його значення зросло на 2,93 в абсолютному вираженні або на 2,46% – у відносному. Це свідчить про те, що у підприємства за досліджений період посилися конкурентні переваги, що є позитивною тенденцією.

Хоча у 2019 році відбулось погіршення ефективності організації збуту товару підприємства на 21,26% через зменшення рентабельності продажу, проте підвищенню конкурентоспроможності ПрАТ «Карлсберг Україна» сприяло збільшення ефективності виробничої діяльності на 2,85%, а також покращення фінансового стану на 2,94%. При цьому, якість товару підприємства є стабільно високою впродовж 2018-2019 років.

Висновки

Отже, високий рівень його конкурентоспроможності підприємства є в умовах ринкової економіки гарантом досягнення ним високих фінансово-економічних результатів, що забезпечує йому не лише виживання. Але й процвітання в умовах гострої конкурентної боротьби.

При оцінюванні конкурентоспроможності ПрАТ «Карлсберг Україна» виявлено, що динаміка його інтегрального показника є позитивною, що свідчить про посилення конкурентних переваг підприємства. Разом з тим, досліджуваному акціонерному товариству потрібно постійно працювати як у напрямі покращення параметрів якості своєї продукції, так і щодо реалізації заходів, які сприятимуть активізації попиту на неї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кривіцька В. В. Механізм управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільності / В. В. Кривіцька, В. В. Зянько // Ефективна економіка. – 2020. – №8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/153.pdf

2. Портер М. Стратегія конкуренції: методика аналізу галузей і діяльності конкурентів: навчальний посібник / М. Портер – К.: Основи, 1998. – 390 с.

3. Джеджула В. В. Конкурентоспроможність підприємства як економічна категорія / Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Гуменюк В. С. // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2018. – №6. – С. 116-121

4. Кобелев В. М. Оцінка конкурентоспроможності підприємства та фактори її підвищення / В. М. Кобелев, В. І. Болтенко // Вісник НТУ «ХПІ». – 2015. - №60. – С. 60-64.

Вікторія Вігаліївна Кривіцька – студентка групи МФК-19м, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email: viktoria.victory98@gmail.com

Науковий керівник: **Віталій Володимирович Зянько** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: fk.zank@gmail.com

Viktoria V. Kryvitska – student, faculty of management and informational security, Vinnytsa National Technical University, Vinnitsa, email: viktoria.victory98@gmail.com.

Supervisor: **Zianko Vitalii V.** – doctor of economics, Professor, Head of the Department of Finance and innovative management, Vinnytsia National Nechnical University, Vinnytsia, e-mail: fk.zank@gmail.com